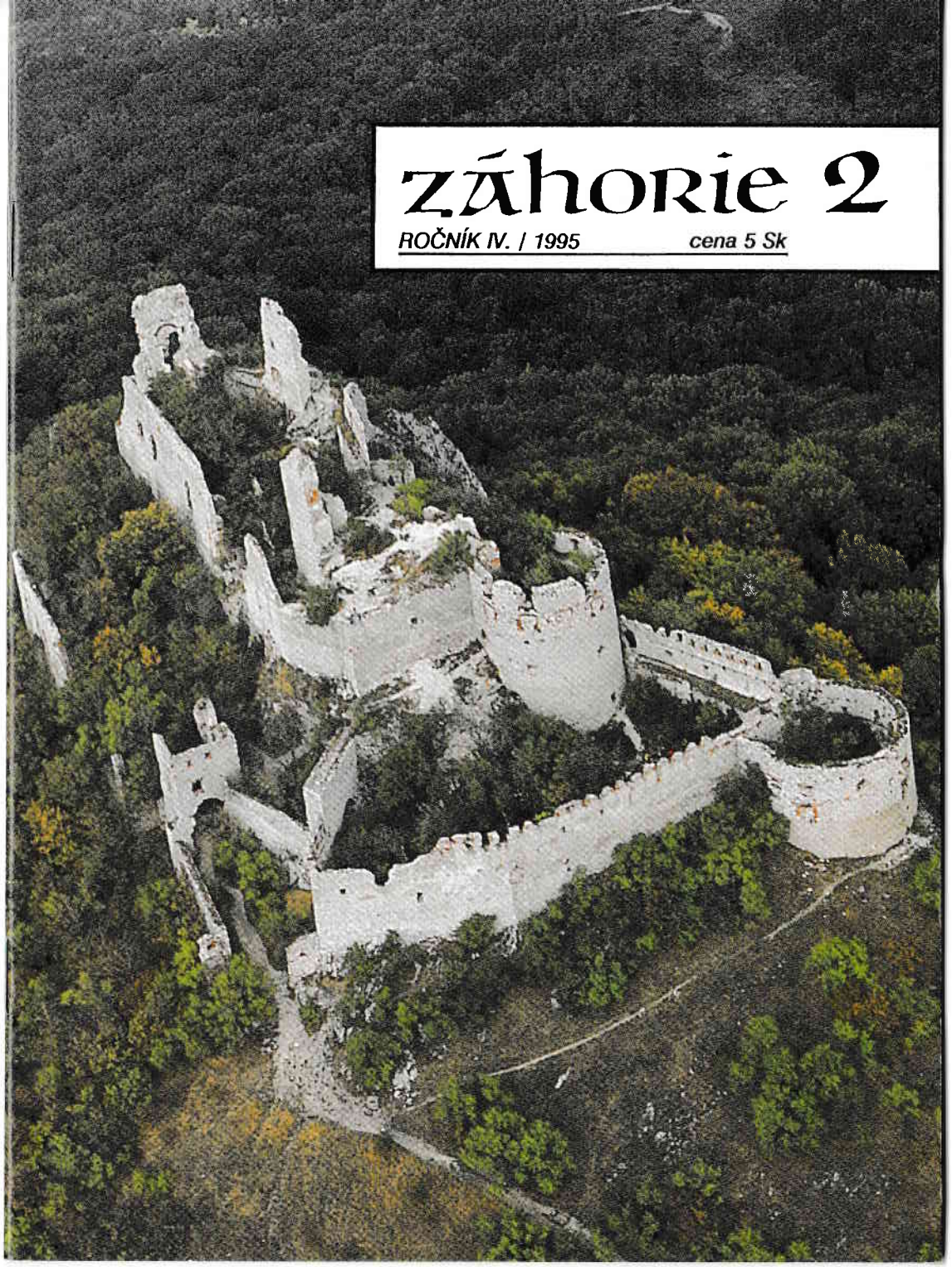

Záhorie 2

ROČNÍK IV. / 1995 cena 5 Sk

kancionála, 1692

ZÁHORIE

- vlastivedný časopis venovaný dejinám, tradíciám, prírode a kultúre Záhoria

Vydáva Záhorské múzeum v Skalici

Zodpovedný redaktor:
PhDr. Štefan Zajíček
Výkonný redaktor:
PhDr. Viera Drahošová
Redaktori:
Mgr. Peter Michalovič
Mgr. Vladimír Petrovič
Tajomníčka redakcie:
Margita Antónia Ilenčíková
Grafická úprava:
Mgr. Vladimír Petrovič
Technický redaktor:
Jozef Vaníček
Reprofoto:
Ján Pardubský

Redakčná rada:
PhDr. Eva Fordinálová, CSc., RNDr. Ján Hrbatý, Mgr. Michal Kalamenovič, Branislav Kolény, Mgr. Ľudovít Košík, Mgr. Jozef Mikuš, Mgr. Miroslav Minďáš, Štefan Moravčík, PhDr. Konštantín Palkovič,CSc., Mgr. Eva Pernecká,
Predseda redakčnej rady:
PhDr. Mária Zajíčková

Na obálke:
Plavecký hrad.
Foto: Marián Thurzo
Senický kancionál, detail iniciály s motívom gajdoša
Nočná Skalica.
Foto: Ján Pardubský

OBSAH

Č.2/95

RNDr. Anton Michálek: **Ekonomická aktivita obyvateľov Záhoria** 2
PhDr. Vladimír Grigar: **Kačenáreň v Kopčanoch** 6
Mgr.Vladimír Petrovič: **Z histórie našich obcí - Holíč v 13. storočí** ... 8
Rudolf Cielontko: **Čo hovoria kroniky o habánoch v Brodskom** .. 9
Ing.Peter Vrablec: **História vojenskej strelnice** 13
PhDr. Eva Fordinálová,CSc.: **Bajzove kontakty so Záhorím** 14
Mgr. Vladimír Petrovič: **Florián Damborák** 16
NÁŠ ROZHOVOR s archivárkou a historičkou Zorou Viestovou 18
PhDr. Mária Zajíčková: **Dielo, ktoré vyrástlo z drobných snáh** 20
Mgr. Peter Michalovič: **Básnik operety**..... 23
Jozef Stupavský: **Patrocínium svätého Juraja** 25
Nové, nové leto, ... 26
Z dobovej tlače 27
SPRÁVY 27
Nové publikácie..... 30
Predstavujeme sa Vám 32

R.Č.OU 10/91. Vychádza 6x ročne.
Časopis v okrese Senica rozširuje prostredníctvom svojich stánkov PNS. Objednávky a predplatné zasielajte na adresu: Záhorské múzeum, nám. Slobody 12, 909 01 Skalica

Podávanie novinových zásielok povolené SP š.p. ZsRP Bratislava č.j. 850 - PO zo dňa 12.4. 1994

Tlač obálky: ADOX - ADUT Skalica

Tlač: RECO Senica

Ekonomická aktivita obyvateľov Záhoria

Pri sledovaní populačného vývoja na Záhorí sa nemôžeme zamerať iba na analýzu demografickej reprodukcie a migrácií, pretože na demografické procesy priamo alebo nepriamo pôsobí množstvo faktorov. Demografické procesy na Záhorí ovplyvňujú taktiež rôzne štruktúry obyvateľstva, ktoré postupne priblížime. V tomto článku sme sa zamerali na sledovanie ekonomickej štruktúry obyvateľstva Záhoria, ktorá vychádza z príslušnosti ekonomicky aktívnych k národohospodárskemu odvetviu.

Odvetvová štruktúra obyvateľstva

Zmeny v rozvoji národného hospodárstva na Slovensku po roku 1945 mali bezprostredný vzťah k podstatným zmenám v zamestnaneckej štruktúre aktívneho obyvateľstva aj na Záhorí. Rozvoj priemyslu s dominujúcou chemickou a strojárskou výrobou, stavebníctvom, v poľnohospodárstve prechod od drobnej malovýroby na socialistickú veľkovýrobu a rozvoj nevýrobných odvetví v značnej miere zmenili zamestnaneckú štruktúru obyvateľstva Záhoria. Zaznamenávame proces prerozdeľovania pracovníkov medzi výrobnú a nevýrobnú sféru v prospech nevýrobných odvetví. Tento proces je spôsobený predovšetkým úbytkom pracovníkov v družstevnom a súkromnom sektore a posilňovaním vybraných odvetví nevýrobnej sféry.

Z dôvodu zjednodušenia súboru prvkov a snahy poukázať na rozvoj sekundárnej a terciárnej sféry zhrnuli sme jednotlivé hospodárske odvetvia do 3 sektorov (tab.č.1).

Tabuľka č.1 Obyvateľstvo podľa ekonomickej aktivity

Sféra	Počet ekon. aktív. v jednotlivých sférach v abs. a rel. hodnotách							
	1961	v%	1970	v%	1980	v%	1991	v%
Primárna	33452	41,7	20758	24,0	17321	17,8	16036	16,4
Sekundárna	30695	38,2	36513	42,2	45625	47,0	45193	46,2
Terciérna	16173	20,1	29253	33,8	34162	35,2	36572	37,4
Spolu	80320	100	86507	100	97108	100	97801	100

Do primárnej sféry sme zaradili prvovýrobu, t.j. poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov, do sekundárnej priemysel, výrobné remeslá, stavebníctvo a do terciárnej dopravu, služby a ostatné odvetvia. Z tabuľky môžeme vidieť, že od r.1961 do r.1991

klesol podiel pracovníkov v primárnej sfére z 41,7 % na 16,4 %, naproti tomu podiel zamestnaných v sekundárnej sfére vzrástol z 38,2 % na 46,2 % a podiel ekonomicky aktívnych v terciárnej sfére vzrástol z 20,1 % na 37,4 %. Tieto presuny ekonomicky aktívneho obyvateľstva z primárnej do sekundárnej a terciárnej sféry spôsobili, že územie Záhoria má v súčasnosti priemyselno-služobný charakter.

Ak si uvedomíme, že v sledovanom období okolo 17 % z celkového podielu odchádzajúcich za prácou odchádza do Bratislavy, pričom takmer 3/4 z nich pracuje v druhom sektore, hodnoty podielu zamestnaných v terciárnej sfére v našom regióne budú ešte o niečo vyššie, čo poukazuje na pomerne výrazný rozvoj nevýrobných odvetví.

Obraz o rozložení aktívneho obyvateľstva podľa príslušnosti k hospodárskym odvetviam v obciach na Záhorí v r. 1970, 1980, 1991 možno vidieť na mape.

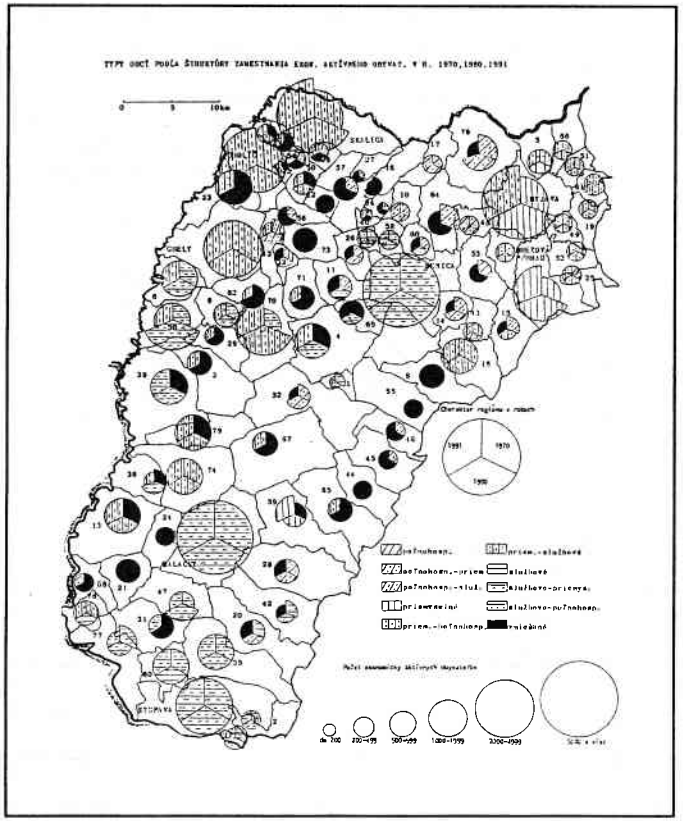

Pre všetky obce sme vypočítali percentuálny podiel zamestnaných v uvedených troch sektoroch. Pre čisté typy sme určili medznú hodnotu 60 % a pre výrazne čisté typy 75 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva v jednom z troch sektorov, pre zmiešané typy 25 % všetkých troch sektorov. Na základe tohto percentuálneho zastúpenia ekonomicky aktívneho obyvateľstva v troch základných sektoroch sme rozlíšili na našom území 12 hospodárskych typov obcí, ktoré sme rozdelili do troch skupín: 1. obce poľnohospodárskeho charakteru, ktoré majú najvyšší podiel ekonomicky aktívnych osôb zamestnaných v primárnom sektore

(obce výrazne poľnohospodárske, poľnohospodárske, poľnohospodársko-priemyselné a poľnohospodársko - službové),
2. obce priemyselného charakteru, ktoré majú najvyšší podiel ekonomicky aktívnych osôb zamestnaných v sekundárnom sektore (obce výrazne priemyselné, priemyselné, priemyselno-poľnohospodárske, priemyselno-službové),
3. obce službového charakteru, ktoré majú najvyšší podiel ekonomicky aktívnych osôb zamestnaných v terciárnej sfére (obce službové, službovo-priemyselné, služ-

Tabuľka č.2 Hospodársky typ obcí v r. 1961

Charakter obce	Obec
výrazne poľnohosp.	Kovalov, Prietrž
poľnohospodársky	Borský Mikuláš, Bukovec, Častkov, Hlboké, Chvojnica, Koválovec, Lakšárska Nová Ves, Plavecký Peter, Radimov, Podbranč, Rovensko, Štefanov, Vrbovce
poľnohosp.-priemyselný	Dojč, Dubovce, Hradište pod Vrátnom, Chropov, Kuklov, Letničie, Lopašov, Mokrý Háj, Malé Leváre, Moravský Ján, Oreské, Osuské, Petrova Ves, Plavecké Podhradie, Plavecký Mikuláš, Popudinské Močidlany, Prietržka, Prievaly, Radošovce, Rohovské Rybky, Rohožník, Smolinské, Sobotište, Sološnica, Studienka, Šajdíkove Humence, Trnovec, Unín, Gajary, Jakubov, Láb, Kostolište, Pernek, Suchohrad
poľnohosp.-služby	Cerová-Lieskové, Smrdáky, Kuchyňa
výrazne priemyselný	
priemyselný	
priemyselno-poľnohosp.	Bílkove Humence, Čáry, Gbely, Jablonica, Kátov, Kopčany, Vrádište, Borinka
priemselno-služby	Brodské, Holíč, Skalica, Šaštín-Stráže, Veľké Leváre, Malacky, Marianka
služby	
službovo-poľnohosp.	
službovo-priemyselný	
zmiešané	Senica, Borský Jur, Kúty, Závod, Jablonové, Lozorno, Plavecký Štvrtok, Stupava, Vysoká pri Morave, Záhorská Ves, Zohor

bovo-poľnohospodárske). Ostatok tvoria obce zmiešaného typu, v ktorých 25 a viac percent ekonomicky aktívneho obyvateľstva pracuje vo všetkých troch sektoroch.

V tabuľke č.2 môžeme sledovať príslušnosť jednotlivých obcí k hospodárskym typom v r. 1961. Z tab. vidíme, že v r. 1961 bolo na Záhorí zastúpených len sedem hospodárskych typov obcí, pričom najväčšie zastúpenie mal poľnohospodársko-priemyselný typ (38 obcí).

Diagram:

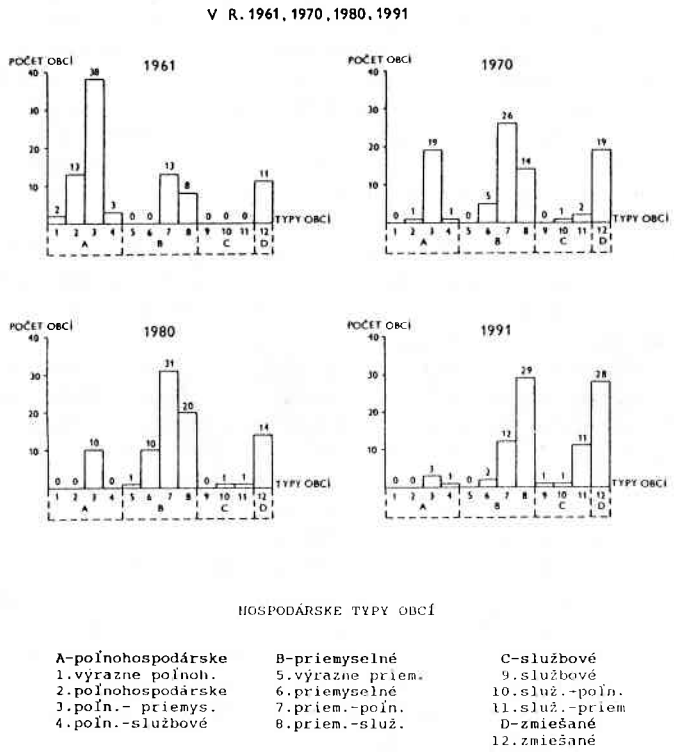

Diagram na obrázku, v ktorom sú znázornené všetky obce Záhoria, jasne dokumentuje veľkú štrukturálnu premenu týchto obcí v období r. 1961 až 1991. Kým v roku 1961 malo poľnohospodársky charakter až 56 obcí, čo predstavovalo 63,6 % z celkového počtu obcí, v roku 1991 mali poľnohospodársky charakter len 4 obce t.j. 4,5 %. V roku 1961 malo 21 obcí priemyselný charakter, ktorých počet v r. 1991 vzrástol na 43 obcí (48,9 %). V r. 1961 ani jedna obec nemala službový charakter, ale v r. 1991 to bolo až 13 obcí (14,8 %). V r. 1961 malo 11 obcí (12,5 %) zmiešaný charakter a ich počet sa v r. 1991 zvýšil až na 28 (31,8 %).

Anton Michálek

Kačenáreň v Kopčanoch

/dokončenie/

Druhou časťou areálu kačenárne boli obytné a hospodárske budovy. Hlavná budova mala tvar skráteného hranatého U. Boli tam 3 izby, kuchyňa, chodba, komora na odkladanie mŕtvych kačíc a sklad obilia. Steny budovy mali hrúbku 1 meter, okná boli zamrežované. Vo dvore stála stodola, maštale. Uprostred všetkých budov bol dvor so studňou. Celý priestor dvora uzatvárala brána. Za týmto malým majerom, smerom ku Kopčanom, sa rozprestierala záhrada veľkosti 1 ha, kde si obyvatelia pestovali všetko, čo potrebovali k obžive. Keďže k chytaniu kačíc dostávali obilie, okrem soli, cukru a petroleja na svietenie nemuseli nič kupovať. Boli takmer sebestační. Chovali 2-3 kravy na mlieko, na obrábanie polí, záhrady, ale i 2 kone na vozenie, na mäso niekoľko ošípaných. Chovali všetku domácu hydinu: kačice, husi, sliepky, morky. Prebytky vozili na predaj do Holíča. V celom areáli rástlo veľa ovocných stromov: jabloní, hrušiek, sliviek, čerešní a višní.

Medzi majerom a rybníkom bol malý lesík o rozlohe 1 ha. Po ľavom okraji lesíka /v smere k rybníku/ išiel chodník spájajúci majer a rybník, ktorý bol lemovaný z obidvoch strán striedavo zasadenými vŕbami, ktoré boli zrezávané. Výhony z vŕb boli používané ako oblúky na držanie sietí na chobotoch.

Kačenáreň bola vlastníctvom rodiny Habsburgovcov. Kačicami zásobovala okolité panstvá, ale i cisársky dvor vo Viedni. O prevádzku sa staral hospodár-správca, ktorý mal funkciu kačenára, po latinsky anatárius. Zároveň bol aj hájnikom okolitých lesov. V 19. storočí sa chytávalo veľa kačíc. Do roku 1850 sa chytalo počas jedného roka 10-18 000 kačíc. Napr. v roku 1814 bolo ulovených vyše 15 000 /18 000/ kačíc. Ešte v roku 1854 chytili 12 036 kačíc. Odvtedy počet odchytených kačíc neustále klesal. V roku 1855 bolo ulovených 6 372 kačíc, v r. 1858 3 826, v r. 1860 2 571, v r. 1880 2 535, v r. 1882 2 206, v r. 1883 2 707, v r. 1893 102, v r. 1895 386, v r. 1896 1 797 kačíc. V roku 1848 a taktiež aj od roku 1884 do r. 1887 nebola kačenáreň v prevádzke. Po vzniku ČSR v r. 1918 sa kačenáreň stala majetkom štátu a patrila Riaditeľstvu štátnych lesov Holíč.

Dlhoročným hospodárom a hájnikom bol Pavol Bízek. Posledným hájnikom bol Jozef Šenigla, ktorý sa aj s rodinou odsťahoval do Holíča v roku 1939. V rokoch 1943-45 bol hájnikom na kačenárni Štefan Dujsík. Vtedy bol odchyt kačíc minimálny pre miestnu spotrebu. Po odchode rodiny Dujsíkovej v auguste 1945 odchyt kačíc zaniká. Potom ešte v dome žila krátky čas rodina Richarda Smaženku a v rokoch 1952-59 rodina Aloisa Grňu. Ich odchodom nastáva úplná devastácia budov a samotného areálu. Vysušením močiarisk, reguláciami, spevňovaním brehov rieky Moravy a vyrúbaním kríkov a stromov sa celé povodie od Hodonína po Břeclav zmenšilo, a tak väčšina divých kačíc z kopčianskeho chotára odletela. V súčasnosti je celý areál vlastníctvom roľníckeho družstva v Kopčanoch. Kačenáreň bola v minulosti atraktívna aj z turistického hľadiska. Častým návštevníkom sa predvádzal odchyt.

Výskum tejto vzácnej pamiatky je len na začiatku. Bude treba preskúmať pramene z 18. a 19. storočia uložené v archívoch. Je veľkou škodou, že prevádzka odchytu kačíc zanikla. Rybník spustol. Začali tam rásť stromy, kríky, tŕstie, burina. Z budov sú len ruiny.

V okolí areálu kačenárne sa v minulých desaťročiach vyrúbalo množstvo stromov a kríkov, ktoré dotvárali utešenú scenériu. Pán Ladislav Šenigla sa o nádhere a majestátnosti kačenárne nostalgicky vyjadril slovami: *"Bol to raj na zemi!"*

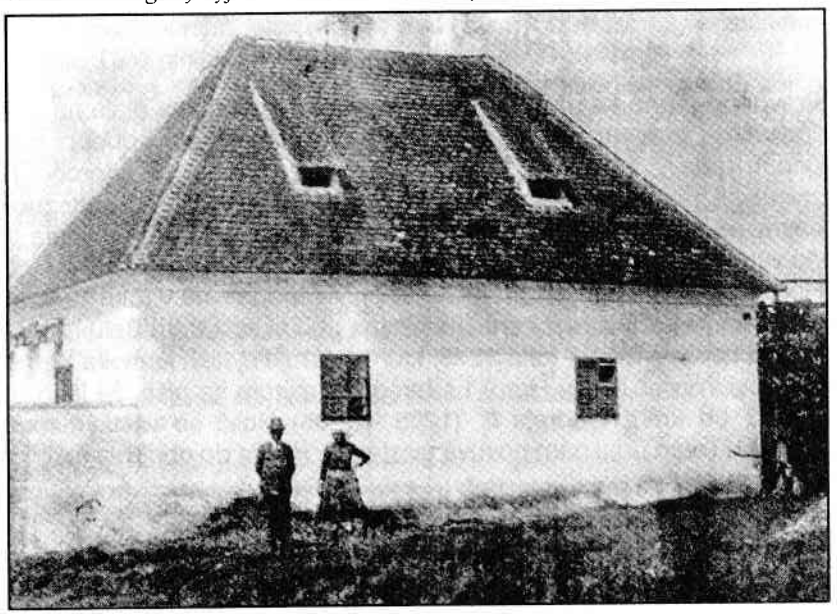

Budova kačenárne

Naše rozprávanie končíme výzvou: Nenájdu sa aktívni podnikatelia schopní prinavrátiť dávnu slávu tohto skvelého podniku prítomnosti a budúcnosti? *Vladimír Grigar*

Poznámky autora:

1. Samotný názov kačenáreň je kopčianske nárečové slovo, spisovný názov je kačičiareň.
2. Chytacie oblúky, ktoré som nazval choboty, sú pomenované v poľovníckom náučnom slovníku ako rukávniky.
3. Kačice predávali najmä do Bratislavy, Viedne a Budapešti.
4. Rybník mal vodnú plochu 1,44 ha. Celý areál bol oveľa väčší.
5. Dobový pohľad na kačenáreň použitý v prvej časti na strane 20 je fotografia modelu, ktorý bol vyhotovený v roku 1894 a bol vystavený na výstave v Budapešti v r.1896 a na viedenskej poľovníckej výstave v roku 1910. Druhý exemplár bol urobený pre lesnícku akadémiu v Banskej Štiavnici. V súčasnosti je miesto uloženia obidvoch modelov neznáme.

Použitá literatúra:

APPEL, R.: Kačenáreň v Kopčanoch. In:Kopčany-dejiny obce, 1992, s.36
BUDKE, A.: Zánik kopčianskej kačičárne. In:Poľovníctvo a rybárstvo,XVI, 1964, č.8, s.7
CSAPLOVICS, J. von:Archív des königreichs Ungarn. II.Band, Wien 1821, s.16 - 17
CSAPLOVICS, J. von: Gemälde von Ungern. II.Band. Pest 1829, s. 119-120
HELL, P. a kol: Poľovnícky náučný slovník. Bratislava, Príroda 1988, s. 152
MAGYARORSZÁG Vármegyei és Városai. Nyitravármegye. Budapest 1898, s.347 - 348
MOLNÁR, L.-TEREN, Š. a kol.: Naše poľovníctvo. Bratislava, Obzor 1984, s.238 - 240
SUCHÝ, B.: Obecná kronika Kopčian /doplňovaná I.Damborským/, rukopis
SPOMIENKY pána Ladislava Šeniglu, ktorý je synom posledného hospodára už zosnulého pána Jozefa Šeniglu.

Z HISTÓRIE NAŠICH OBCÍ

Holíč v 13. storočí

Pravdepodobne sa už nikdy presne nedozvieme, čo sa dialo na území Holíča v čase rozkvetu a pádu Veľkomoravskej ríše, ba ani v období nasledujúcom, teda v 10. až 12. storočí. Maďarskí historici 19. storočia radi vyzdvihovali "fakt" o prastarom pôvode Holíča a jeho vznik radi stotožňovali s raným zaujatím vlasti maďarského národa. Za akým účelom bola táto teória vytvorená sa hádam netreba rozpisovať.

Holíč sa v dochovaných prameňoch prvýkrát spomína v roku 1256 ako Wywar (Nový Hrad) a to v donačnej listine uhorského kráľa Belu IV.[1] V listine kráľa Ladislava IV. z roku 1273, ktorou daruje synovi komesa Kemeňa Ladislavovi Wywar (Nový Hrad) i s tamojším mýtom sa píše, že jeho otec dostal už od kráľa Ondreja II. (1205 - 1235) Holíč so všetkým príslušenstvom[2]. Tento údaj nám posúva existenciu Holíča do obdobia rokov vlády Ondreja II.

Námestie v holíči začiatkom 20. storočia

Pre lepšie zmapovanie situácie tohto obdobia treba pripomenúť, že v roku 1198 sa stala českou kráľovnou Konštancia, dcéra Belu III. Od neho ako veno dostala územie medzi Bratislavou, Trnavou a Malými Karpatami. Manžel Přemysl Otakar I. jej daroval hrady Břeclav, Hodonín a mesto Bzenec[3]. Kráľovná Konštancia povýšila Hodonín na mesto v roku 1228[4]. Dbala o rozvoj obidvoch svojich domínií a o ich vzájomné prepojenie dobrou komunikáciou. Holíč sa stáva colnou stanicou na tejto ceste už niekedy začiatkom 13. storočia za panovania Ondreja II.[5] V roku 1238 jeho

postavenie ako mýtnej stanice potvrdil Belo IV. zavedením mýtneho poriadku.[6] Z tohto obdobia pochádza i fortifikačná /obranná/ colná veža, ktorú Dr. Irša považuje za hradnú /Naše Záhorie 1/95,s. 9/, ktorá však bo-la colným fortifikačným stanoviskom typickým v období 13. a začiatku 14. storočia. Táto plnila úlohy colnej stanice niekoľko storočí.

V priebehu 13. storočia je Holíč sídlom a strediskom pohraničného komitátu, symbolom uhorskej štátnej moci. Wywar (Nový Hrad) i priľahlé strategicky dôležité územie je do roku 1296 majetkom kráľovskej rodiny. Až rozklad patrimoniálneho štátu[7] končí jednu periódu v dejinách Holíča (Holíč bol nerozlučne spojený s kráľovskou korunou), len o málo sa míňajúcou s koncom obdobia vlády Arpádovcov v Uhorsku (1301).

Vladimír Petrovič

Poznámky:

1. Marsina,R.: Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae II. Bratislava 1987, s. 367.
2. Varsik, B.: Zo slovenského stredoveku. Bratislava 1972, s. 271.
3. Tamže, s. 268.
4. Vojtíšek,V.: K otáz. historic. ceny hodonín. zaklád. listiny. Sborník věnovaný J. Bidlovi, Praha 1928, s. 200.
5. Varsik, B.: c.d. s. 271.
6. Tamže, s. 273.
7. V patrimoniálnom štáte, takým bolo Uhorské kráľovstvo do začiatku 13. storočia (v priebehu 13. storočia prichádza k jeho rozkladu), bol panovník vlastníkom všetkej pôdy. Štát sa chápal ako patrimoniálny (dedičný), ako súkromné vlastníctvo panovníckeho rodu.

Čo hovoria kroniky
o habánoch v Brodskom

O habánoch sme sa dočítali mnoho zaujímavého v knihe Habáni na Slovensku, ktorú r. 1981 vydal František Kalesný. Veľká kniha dejín Hutterských bratov Das grosse Geschichtsbuch der Hutterischen Brüder od Rudolfa Wolkana, ktorá vyšla r. 1923 vo Viedni a znovu 1974 v Kanade, nám umožňuje nazrieť do ťažkých osudov habánov, Hutterských bratov alebo novokrstencov, ktoré sa bezprostredne dotýkali aj našich predkov. Iste nás zaujmú zápisy nemecky písaných habánskych kroník, ktoré sa vzťahujú na Brodské a iné obce na Záhorí.

Preklad ukážok zápisov dopĺňame v zátvorke našimi poznámkami, vynechané časti označujeme bodkami:

R. 1547-48: *Tiahli sme preto do uhorskej krajiny, ktorá bola pre nás zatiaľ neznáma. No pán Franz Niari /Nyáry/ na Branči, ako aj Peter Bakič z Lábu, pán v Holíči a Šaštíne, nás prijali, takže sme si založili dvory a ubytovanie. - Sobotište, Holíč, Brodské /Protska i Prutska/, Petrova Ves, Senica, Kátov, Kunov, Kúty, Gbely, Stráže, Rovensko a Dojč /to boli miesta, kde sa usadili/.*

1554: *Zomrel v Brodskom v Uhorsku brat Jörg Landendorfer, sluha v núdzi.*

1556: *Zomrel v Brodskom v Uhorsku milý brat Riedemann Peter, narodený v Hirschbergu v Sliezsku, Bohom osvietený, vysokonadaný muž, sluha slova Božieho a predstavený celej obce, potom, čo nás príslušníkov jeho viery o utešujúcom učení a vysvetlení Svätého písma poučil, usnul v Pánu a s nami sa rozlúčil v prvý deň mesiaca decembra.*

1561: *Brat Hanns Gütten alebo Guutenhenn potvrdený, starý sluha, v tiesni zomrel v Brodskom.*

1578: *V 13. deň apríla zomrel v Pánu brat Krištof Rigel, sluha v núdzi, v Brodskom v Uhorsku.*

1584: *12. októbra brat Stoffel Bach, nazývaný garbiar, sluha slova Božieho, usnul v Pánu v Brodskom.*

1594: *24. apríla zomrel v Brodskom brat Andreas Gauper, starý brat a sluha v núdzi, ktorý mal 92 rokov.*

1597: *4. marca bol brat Hanns Zuckenhammer, ktorý bol 17 rokov v službách slova Božieho v Brodskom v Uhorsku, pred verejnou obcou vylúčený z našej obce aj najstaršími, zhromaždenými v Nových Mlynoch. Menovaný bol obvinený, že nespravodlivo konal a súdil, vynášal ťažšie rozsudky, ako bolo potrebné, opovržlivo a nevhodne zachádzal s bratmi a ukazoval im namiesto vysvetlenia dvere. Okrem toho bol obvinený, že na vlastný prospech vykonával rozličné obchody. Keď mu oznámili, že za takýchto podmienok nebude môcť ostať vo svojej funkcii, ale bude musieť prejsť do inej obce, cez Leváre utiekol do dolnorakúskeho Jedenspeigenu /Po vykonaní pokánia vo vyhnanstve ho znovu prijali do obce a 29. apríla 1598 v Brodskom zomrel/.*

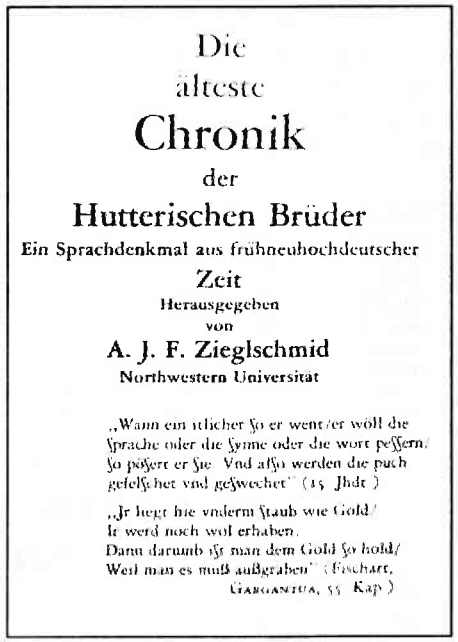
Die
älteste
Chronik
der
Hutterischen Brüder
Ein Sprachdenkmal aus frühneuhochdeutscher
Zeit
Herausgegeben
von
A. J. F. Zieglschmid
Northwestern Universität

„Wann ein idlicher ſo er went/er wöll die
ſprache oder die ſynne oder die wort peſſern/
ſo peſſert er ſie. Vnd alſo werden die puch
gefelſchet vnd geſwechet" (15 Jhdt.)

„Jr legt hie vnderm ſtaub wie Gold/
Jr werd noch wol erhaben.
Dann darumb iſt man dem Gold ſo hold/
Weil man es muß außgraben" (Fischart,
Gargantua, 55. Kap.)

Kronika hutterských bratov

1605: *I stalo sa, že cisárske vojsko, ktoré malo v Uhorsku bojovať proti Turkom... nebolo jednotné... Vypaľovali, drancovali a lúpežou ničili vlastnú krajinu.- 3. mája v noci prepadli cisárski našich v Sobotišti.- 4. mája prepadli našich v Leváročh. Mnohých ubili k smrti. V ten istý deň prepadol nepriateľ v noci aj našich v Brodskom. Naši bratia boli ešte v dome... zhromaždili sa všetci na brehu Moravy a preplavili sa loďkami na druhý breh. Keď to nepriateľ spozoroval,... chcel na koňoch prejsť cez obidva mosty na druhú*

stranu Moravy /jeden most bol pri mlyne a druhý povyše/, ale ani jeden kôň nechcel vojsť na most, hoci nepriateľ by sa tam bol veľmi rád dostal a našich zajal. Mal však možnosť našich za mesačného svetla pozorovať, ako sa na druhej strane rieky vzďaľujú. ...Nepriateľ využíval všetko úsilie, aby kone dostal cez most násilím, ale nemohli odporovať moci Pána, a preto museli svoj pôvodný úmysel s veľkým hnevom a nevôľou zanechať. Napriek tomu sa vrátili do nášho domu, aby ho vyrabovali a zničili. Zastihli v ňom troch bratov, z ktorých dvoch veľmi poranili a tretieho zabili. Takisto zachádzali aj so sestrami, predovšetkým so šestonedieľkami. Jedna bola len dve hodiny po pôrode. Všetky znásilnili.

1616: *4. júna po uzavretí zmluvy s panstvom Michala Cobora začali sme so stavbou na rozšírenie nášho dvora v Brodskom. -4. septembra v noci niečo pred 11. hodinou so spokojným srdcom usnul v Pánu v Brodskom brat Jozef Hauser, sluha slova a od Boha veľmi nadaný muž, ktorý ovládal viacej rečí.*

1621: *6. februára vyplienili Poliaci z Marchegu Brodské, Sv. Ján a Leváre.*

1623: *28. apríla o 2. hodine popoludní vypukol v kováčskej dielni na našom dvore v Brodskom požiar, ktorému okrem dielne padla za obeť aj polovička dvora spolu s troma osobami, ako aj viacerými kusmi dobytka, svíň a okrem iného majetku aj lôžkovín a bielizne, takže tejto obci Pána vznikla značná škoda. 21. októbra sa uskutočnil pod vedením nášho pána Janoša Cobora, pána nad Brodským, spolu s inými okolitými šľachticmi prepad našej obce v Leváročh, kde plienili a lúpili. Tu aj štyroch našich bratov zastrelili a troch ťažko poranili. Jeden z nich na následky aj zomrel.*
28. októbra bol náš dvor v Brodskom po odvlečení všetkého dobytka prepadnutý, vyrabovaný a vypálený, takže čo ostalo po jarnom požiari a čo sme v priebehu leta znovu vybudovali, k veľkej škode našej obce ľahlo popolom.

1625: *V tomto roku pán Janoš Cobor, pán v Šaštíne, vynucoval navyše na našich bratoch v Brodskom 200 ríšskych toliarov, k tomu niekoľko kusov plátna a niekoľko nožov. Bratia v Brodskom mu napriek tomu, že v posledných troch rokoch dva razy vyhoreli, zaplatili aj poplatok za jeho ochranu v Šaštíne pri obliehaní Turkom, odmietli však jeho požiadavku, s ktorou prišiel jeho kapitán. Tento zajal preto dvoch najstarších z obce a zobral ich do väzenia do Šaštína. Keď sme chceli teraz bratov z väzenia dostať, museli sme poslať poslov za pánom Coborom niekoľko míl až za Košice, pretože bol v Sedmohradsku na zasadnutí krajinského snemu. Keď sa vrátil v decembri zo zasadnutia, museli sme požadované vyplatiť a ešte nás so svojimi vojakmi v obci Brodské spľundroval.*

1626: *21. septembra pritiahlo z Mikulova 50 cisárskych jazdcov a vyrabovali našich v Brodskom.*

1627: *20. februára 20-ti cisárski Chorváti prepadli náš dvor v Brodskom. Odviekli nám 6 volov a naši krajčíri a obuvníci mali tiež veľkú škodu.*

1628: *12. februára požadovala vdova po našom pánovi Janošovi Coborovi, ktorý zomrel 1627 v Hornom Uhorsku, príspevok na jeho pohreb vo*

výške 40 zlatých. To na jej rozkaz došiel vymáhať jej dvorný sudca a kapitán Ferenc Diakh /Deák/. Keď nemohol dostať od bratov požadovanú sumu, zabavil nám štyri voly.

***1632:** 5. marca večer, keď už náš ľud bol v dobrom spánku, prepadli náš dvor Maďari a Chorváti a vyrabovali ho. Túto vec sme hneď oznámili starému pánovi Emerichovi Coborovi, ktorý prikázal svojim vojakom a zemanom lúpežníkov prenasledovať. To sa im aj podarilo, lúpežníkom zobrali korisť, ale ako vojaci, tak aj zemania sa z nášho majetku sami vyplatili za námahu, takže sme utrpeli značné škody.*

***1645:** Začiatkom mesiaca júna prepadli zlodejskí sedliaci naše domy v Leváročh, Jánoch i v Brodskom. Pootvárali dokonca aj naše jamy, kde sme mali niečo poukrývané na horšie časy a všetko pobrali. Takéto rabovanie pretrvávalo týždne. V Jánoch pritom zamordovali dvoch bratov, v Leváročh zasa vypálili krajčírňu, ševcovňu a nožiareň spolu so školou. 27. júla Brodské po vyplienení a vyrabovaní okrem mlyna a garbiarne vyhorelo.*

***1662:** 10. mája nastala veľká zima so silnými vetrami, snehom a mrazom a trvala až do 23. mája. Všetko hrozno, ovocie a plody, ktoré už vtedy boli poriadne vyhnané, ukazovali sa pre úrodu pekné spolu aj s úrodou na poliach, ktorá sa ukazovala krásna, ako si to možno len želať a väčšina všetkého práve v kvete, na mnohých miestach bolo toto všetko zničené a zmrznuté až hlboko do zeme. Preto nastala veľká drahota a za mericu pšenice senickej miery bolo treba zaplatiť 3 zlaté a 15 grajciarov, raži 2 zlaté 60 grajciarov, jačmeňa 2 zlaté, ovsa 5 zlatých. Vedro vína stálo 5 zlatých a viac, tým došla naša obec do veľkej biedy, lebo v Leváročh, Brodskom a Jánoch mohli len prázdnu slamu žať.*

***1663:** 2. septembra nepriateľ /Turci/ prepadol a dobyl Hlohovec, ktorý vyrabovał a po mnohom vraždení obyvateľov aj vypálił. 3. septembra sa nejakou zradou nepriateľ dozvedel o brode cez Váh, ktorým prešiel na druhú stranu. Nastalo potom drancovanie našich dvorov v Dechticiach, na Dobrej Vode i v Sobotišti, kam nepriateľ dorazil už ráno 4. septembra, keď predtým vyrabovał naše dvory v Leváročh, Jánoch a v Brodskom. V Sobotišti zavraždili 17 našich ľudí, pochytali niektorých našich aj pri Kunove a Koválove a pobrali ich do zajatia. - Spomínaného 4. septembra opätovne prepadol Turek našich v Brodskom, kde plienił a raboval. Odtiaľ sa nepriateľ odrazil na Lanžhot na Moravu a tu v lesoch narazil na našich, ktorí tu hľadali záchranu. Zajali mnohých a zobrali do zajatia. Marielu, dcéru Hannsa Blösingera, ktorá vykonávala v Šaštíne funkciu kúpeľníčky, nepriateľ na úteku do Skalice tesne pred mestom chytił a odviedol do zajatia. Turci prenikli až k Hustopeču. 6. septembra zase Turci prepadli našich v Brodskom, celý dvor vypálili a odviekli nám 94 kusov hovädzieho dobytka a 350 oviec.*

Tým sa končia záznamy o Brodskom. Samotné zápisy habánov sa končia rokom 1665.

Rudolf Cielontko

História vojenskej strelnice

Strelnica zaberá pomerne veľkú časť krajiny v okolí Malaciek. História jej vzniku siaha až do obdobia prvej republiky. Vieme, že štát vtedy vynakladal nemalé prostriedky na zabezpečenie obrany svojej suverenity a nastáva tu okrem iného i veľký rozvoj v oblasti vývoja a výroby zbraní a munície.

Požiadavky na parametre delostreleckej techniky a munície sa zvyšovali, a tým samozrejme narastali i nároky na parametre vtedajších skúšobných zariadení. Nebolo ľahké nájsť vhodné priestory a najvýhodnejšie sa javili práve na Záhorí. Záhorie k tomuto predurčovala najmä jeho geografická poloha a dobré geologické podmienky. Bola tu potrebná rovina, les a viate piesky,čiže rozhodujúce faktory i z hľadiska poľnohospodárstva a deštrukčných účinkov striel.

Už v roku 1923 bolo vybudované letecké cvičište a delostrelecká strelnica umožňujúca streľbu do vzdialenosti 24 km. Správa strelnice podliehala Vojenskej správe, no rovnocenným užívateľom boli i Škodove závody a.s. Plzeň. Od začiatku sa snažili o osamostatnenie strelnice, nakoľko v tom čase bola táto využívaná i na výcvik vojsk.

V roku 1923 bola uzatvorená dohoda medzi Vojenskou správou a Škodovými závodmi o rozšírení strelnice a výbere nového palebného postavenia, z ktorého by bolo možné strieľať na vzdialenosť 30 km. Dbalo sa totiž na požiadavky zákazníkov, ktorými nebola len naša armáda, ale aj štáty blízkeho východu /Irak, Irán, Sýria a Egypt/ a štáty strednej a južnej Ameriky ako napr. Brazília, Argentína, Chile, Peru, Venezuela, Kolumbia a Ekvádor. Bol to práve turecký zákazník, pre potreby ktorého bola vykonaná 15.5.1929 prvá pokusná streľba. Až do roku 1938 sa teda na strelnici okrem zahraničných zákaziek skúšali i všetky druhy delostreleckých zbraní a munície vyrábaných za prvej republiky. Vo vojnových rokoch 1940-45 strelnicu využívala pre svoje potreby hlavne nemecká armáda. Od roku 1945 bola opäť obnovená skúšobná činnosť pre Československú armádu a stálymi zákazníkmi boli ZSSR, Poľsko, Juhoslávia, Švajčiarsko, Švédsko, Irak a iné.

V roku 1962 Vojenská správa preberá komplexné zabezpečenie strelnice vrátane plánovania, riadenia a vyhodnocovania skúšobnej činnosti. Osemdesiate roky priniesli so sebou rozsiahlu investičnú výstavbu a od roku 1986 sa na strelnici používa skúšobné zariadenie s technologickým vybavením zabezpečujúcim skúšobníctvo všetkých druhov bojovej techniky.

Od 1.8.1994 tu vzniká samostatný ústav s rozšírenou pôsobnosťou s názvom Vojenský technický a skúšobný ústav Záhorie.

Peter Vrablec

Bajzove kontakty so Záhorím

/K 240. výročiu narodenia/

Keď sme si 5. marca pripomenuli 240. výročie narodenia vzdelanca a vlastenca, ktorý "*první ke knihám slovenským led lámal*" - Jozefa Ignáca Bajzu, pripomeňme si aj nami málo "*zviditeľňovanú*" skutočnosť, že tento tvorivý a rozporuplný človek strávil desať rokov svojho plodného života u nás na Záhorí - ako katolícky kňaz v Prietrži.

Bajza prišiel na Záhorie už ako 50-ročný roku 1805 z dolnodubovskej fary na vlastnú žiadosť. Odôvodňoval ju chorľavosťou a tým, že sa chce venovať literárnej činnosti v prospech slovenského národa a cirkvi. V tomto čase už mal všetky svoje veľké zápasy za sebou, jeho spory s Jurom Fándlym a Antonom Bernolákom o prvenstvo v spisovnom jazyku pre Slovákov už taktiež ustali, pretože inteligencia združená koncom 18. storočia v Slovenskom učenom tovarišstve sa jednoznačne priklonila k Bernolákovi /napokon ústupky v prospech bernolákovčiny badať na začiatku 19. storočia aj v jeho diele/ a Bajza zostal v svojej generácii osamotený. Treba však taktiež pripomenúť, že hoci zopár žihadlami svojich epigramov pichol aj do Tovarišstva, kupoval takmer všetky knihy, ktorý tento kultúrny slovenský spolok v Trnave vydával.

V čase príchodu do Prietrže mal Bajza za sebou aj podstatnú časť svojej literárnej tvorby: Rozličné verše - epigramy, ktoré mu cenzúra pre prílišnú ostrosť nedovolila vydať, prvý slovenský román René mládenca príhody a skúsenosti, spis Anti-Fándly, ktorým napadol Fándlyho Dúvernú zmluvu - prvé dielo vydané v bernolákovskej slovenčine /Bajza jeho autorstvo vytrvalo popieral, ale štýl a uvádzané reálie ho "*usvedčujú*"/, Slovenské dvojnásobné epigrammatá, zozbierané humorné príbehy Veselé účinky a rečení, šesť zväzkov kázní Kresťanské katolícke náboženstvo a v Prietrži pracoval na rozsiahlom básnickom diele Príklady ze svatího Písma starího a nového zákona s mravním opomnením v štverorádkoch jednako-konco zvučných /v rýmovaných štvorveršiach/, ktoré vyšli ešte počas jeho prietržského pôsobenia roku 1813 v Trnave a mali úspech, lebo roku 1820 vyšlo ich druhé vydanie. Zaujímavý je predhovor /z historicko-jazykového aspektu/, v ktorom sa Bajza opäť vracia k teoretickým úvahám o spisovnej slovenčine. V predhovore určil dve pozoruhodné jazykové pravidlá, ktoré sú vlastne dôvodom opodstatnenosti slovenského literárneho jazyka:

Jozef Ignác Bajza

1. *Uhro-Slowák od Čecho-Slováka reči odstúpiti nesmí bez múdreg príčini;*
2. *Ale gestli Uhro-Slowák má rozumnú príčinu, múdrý základ ň nečím w reči od Čecho-Slowáka sa odlúčiti, smí to w tomže nečom, a i musí.*"

Bol to v podstate sformulovaný Bajzov jazykový program, pretože tá "*rozumná príčina*" je v celom kontexte jeho diela zreteľná.

Nejestvujú síce priame dôkazy, ale je veľmi pravdepodobné, že po dokončení Príkladov mienil Bajza už Prietrž opustiť. Odchádza o dva roky po ich prvom vydaní za farára do Zbehov a jeho miesto prevzal Skaličan Ján Korezska. Keď sa stal ostrihomským arcibiskupom presvedčený Slovák Alexander Rudnay - veľký podporovateľ a ochranca slovenskej literatúry, Bajza sa stal bratislavským kanonikom a tu i 1. decembra 1836 /81-ročný/ umiera.

Bajzove kontakty so Záhorím sú však aj iného druhu a zmienky o ňom v jeho diele prezrádzajú, že ho dobre poznal. V spise Anti-Fándly sa vysmieva zo svojho odporcu, že bol "*šaščínských paulínův kravárky chúdobný syn*" a že bol faktorom šaštínskej manufaktúry, Fándly zase Bajzovi vyčíta, že vôbec nepíše po slovensky, ale podľa "*skalicko-moravského súdu*", čo sa Bajzu veľmi dotklo. A do sporu sa priplietli aj Malacky: "*Známé sú tí obrazové, které malacký františkáni moseli z kostela vyhodiť, že boli na nich vymaluvané 4 posledné veci človeka tak darebne, tak ošklive, že jedna z najjasnejšého královského dvoru dáma, keď jích videla, skoro bola šlakom porazená.*"

A v románe René mládenca príhody a skúsenosti Bajza vysoko oceňuje Dejiny slovenského národa kuklovského rodáka Juraja Papánka.

Eva Fordinálová

Literatúra:
BAKOŠ, M.: Prozodický spor bernolákovcov s J.I.Bajzom. In: Slovenská literatúra, 1957,4.
KOTVAN, I.: Bernolákovské polemiky. Bratislava 1966.
KOTVAN, I.: Literárne dielo Jozefa Ignáca Bajzu. Bratislava 1975.
MARČOK, V.: Počiatky slovenskej novodobej prózy. Bratislava 1968.
MIŠKOVIČ, A.: Bajza proti Bernolákovi. In: Slovenské pohľady, 1931, 11.
VAJANSKÝ, S.H.: Jozef Ignác Bajza. In: Národné noviny, 1897, 28.
TIBENSKÝ, J.: Jozef Ignác Bajza. In: J.I.Bajza - René mládenca príhodi a skúsenosťi. Bratislava 1955.

Florián Damborák

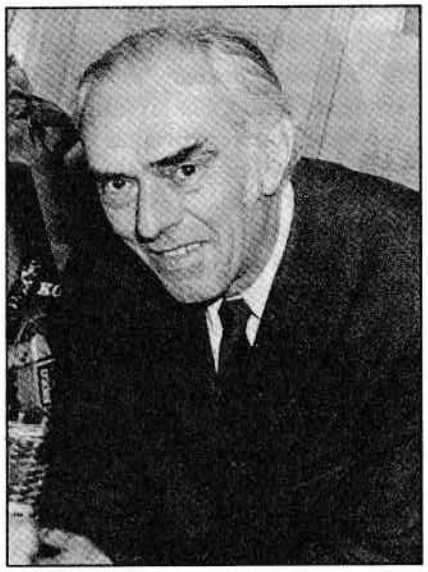

Florián Damborák sa narodil 7. marca 1915. Jeho otec bol v tom období šafárom v hospodárskom dvore Cunín, ktorý patril cisársko-kráľovskému panstvu so sídlom v Holíči. Rodina Damborákov sa do Holíča presťahovala v roku 1927. Florián Damborák ako nadaný mládenec študoval na gymnáziách v Skalici a Trnave a po maturite v roku 1933 sa zapísal na filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave. Študoval odbor slovenčina - dejepis. Po úspešnom absolvovaní pôsobil rok na malackom gymnáziu. Od roku 1939 až do roku 1946 učil v Skalici. Počas tohto pôsobenia (v roku 1942) uzavrel manželstvo so Štefániou rod. Budovičovou, ktorá mu bola po celý život oporou. Po sedemročnom putovaní Slovenskom (1946 Rožňava, 1947-51 Trnava, 1951-53 Modra Harmónia) sa vracia do rodného kraja a v rokoch 1953-58 pôsobí na Pedagogickej škole v Skalici. Jeho priamy charakter, nábožensk é zmýšľanie a priateľstvo s Vševladom Gajdošom boli tŕňom v oku vládnej moci. Jej boj s nepriateľmi socializmu neobišiel ani Floriána Damboráka. Z pedagogického procesu musí odísť a v rokoch 1958-1968 pracuje na Semenárskom štátnom majetku v Holíči, v hospodárskom dvore Cunín ako robotník v záhrade, murár a neskôr na plemenárskej štátnej správe v Šaštíne - Strážach.

Rehabilitáciou pre 54-ročného Floriána Damboráka je jeho nástup do funk-

cie riaditeľa a odborného pracovníka Záhorského múzea v Skalici 1. januára 1969. Jeho oficiálnym návratom do kultúrneho diania v regióne získalo najmä skalické múzeum. Tu zaviedol presnú evidenciu zbierkového fondu, systematicky začal s budovaním zbierok, rozšíril expozície a položil základy vedecko-výskumnej činnosti múzea. Z jeho podnetu vznikol Zborník Záhorského múzea, ktorého štyri pokračovania aj sám zredigoval. V roku 1972 v období normalizácie je však z funkcie riaditeľa Záhorského múzea odvolaný a na jeho miesto nastupuje nekvalifikovaný stranícky káder. Až do odchodu do dôchodku v roku 1975 však pôsobí naďalej v múzeu ako historik.

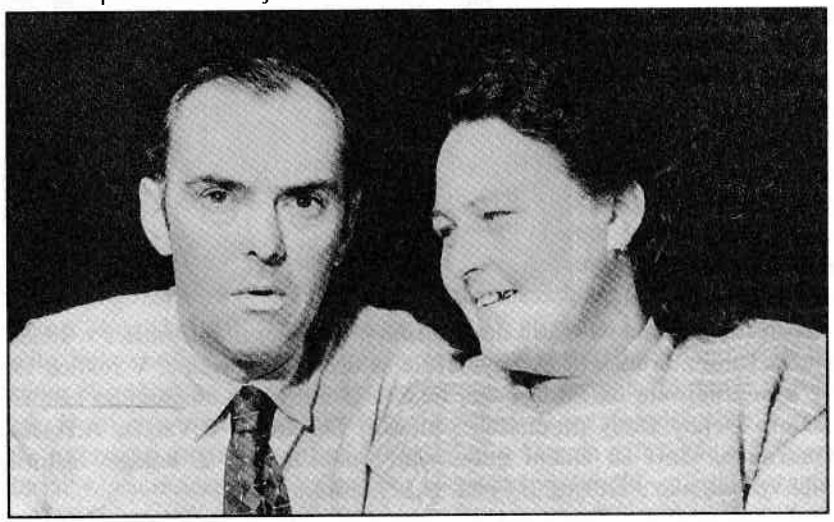

Florián Damborák s manželkou Štefániou

Svoju lásku - históriu neopúšťa ani v dôchodkovom veku a intenzívne sa venuje najmä dejinám Holíča a problematike mestských a obecných pečatí v okrese Senica (tento rukopis nachádzajúci sa ešte v polovici 80-tych rokoch v Záhorskom múzeu "záhadne" zmizol). Usporiadal r.k. farský archív v Holíči. Florián Damborák zomiera v skalickej nemocnici 17. januára 1978. Pochovaný je v Holíči.

Diapazón záujmu Floriána Damboráka na poli histórie bol široký. Venoval sa dejinám miest a obcí na Záhorí, dejinám knihtlačiarní na Slovensku (zvlášť dejinám Škarniclovej tlačiarne), dejinám cechov v okrese Senica, sfragistickej a heraldickej problematike v celej jej šírke, biografiám významných rodákov zo Záhoria a mnohým ďalším témam. Časť zachovaných rukopisov bola už publikovaná a časť prevzal Štátny okresný archív v Skalici ako pozostalosť.

Vladimír Petrovič

Použitá literatúra a pramene:
Malovaný kraj, 24, 1988, č.4 s.6 Zora Viestová: Florián Damborák
Za doplnenie informácií ďakujem manželke Floriána Damboráka Štefánii Damborákovej a synovi Mgr. Ladislavovi Damborákovi zo Závodu.

NÁŠ ROZHOVOR

s historičkou a archivárkou Zorou Viestovou

Curriculum vitae PhDr. Z. Viestovej:

Narodila som sa 20. marca 1920 v Bratislave, tam som prežila detstvo a mladosť. Po skončení štyroch tried ľudovej školy som navštevovala dievčenské gymnázium. Štvrtú a šiestu triedu gymnázia som vychodila v Košiciach, kam bol otec v roku 1933 preložený. Po troch rokoch sme sa vrátili do Bratislavy, kde som maturovala v r. 1938. So spolužiačkami z bratislavského gymnázia sa dosiaľ stretávame. V rokoch 1938-1942 som študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského históriu a latinčinu. Dejiny vtedy prednášali profesori D.Rapant, B.Varsík, A.Húščava, V.Ondrouch, ktorí sú známi odbornými publikáciami. Z kolegov-historikov mnohí vynikli, ako J.Dekan, B.Polla, D.Lehotská a iní.

S nebohou už PhDr. Darinou Lehotskou, CSc. som sa neskôr viac stýkala a za všeličo jej vďačím. V r. 1942/1943 som skladala štátne skúšky. Rigorózne skúšky som zložila až v šk.r. 1948/1949 a promovaná som bola r.1949. Od septembra 1943 som vyučovala na gymnáziu v Banskej Bystrici, Košiciach, Bratislave a Galante, z toho štyri roky v Bratislave. S rodičmi a súrodencami /bratom a sestrou/ sme sa zúčastnili Povstania na jeseň 1944, v Brezne som sa prihlásila do práce v Červenom kríži a podľa potreby som vypomáhala v nemocniciach v Brezne a pri Podbrezovej. V noci z 24. na 25. októbra som odletela s rodičmi a so sestrou z letiska Tri Duby ruským vojenským lietadlom do Lvova a odtiaľ sme po mesiaci odcestovali do Moskvy, kde sme žili do konca marca. Začiatkom apríla 1945 sme pricestovali do Košíc.

R. 1951 som musela odísť zo školy. Začiatkom r. 1951 som nastúpila v Mestskom archíve v Skalici. R. 1960 po reorganizácii okresov a vytvorení nového Senického okresu sa stal mestský archív časťou Okresného archívu Senického okresu a spojil sa s bývalými okresnými archívmi okresov Senica, Skalica a Myjava. Predbežne sme sedeli všetci štyria archivári na svojich pôvodných miestach a pracovali s materiálom bývalých archívov. Až postupne sme sa spájali, materiál sa sústreďoval v Skalici a noví pracovníci archívu nastupovali v Skalici, kde je doteraz umiestnený Štátny okresný archív Senického okresu v budove bývalého františkánskeho kláštora na Kráľovskej ulici.

V archíve som pracovala do roku 1981, keď som odišla do dôchodku. Teraz žijem striedavo v Skalici a v Bratislave, kam chodievam k sestre a kde sa stretávam aj s bratom, ktorý prichádza na návštevu z USA.

Aké sú vaše rodinné zväzky s generálom Rudolfom Viestom ?

Generál Rudolf Viest bol brat môjho otca. Bol nám veľmi blízky, mali sme ho radi a považovali sme ho za člena rodiny. Chodieval k nám na sviatky /keď mohol, aj inokedy/. Naposledy som ho videla pred odletom do Lvova na letisku Tri Duby, kam sa prišiel s nami rozlúčiť.

O akú literatúru a pramene ste sa opierali pri štúdiu dejín záhorských obcí? Získali ste k niektorej z týchto obcí bližší vzťah?

Materiál k dejinám obcí okresu som čerpala hlavne z literatúry, predovšetkým zo súborov diel, ako Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, Súpis pamiatok na Slovensku, M.Majtán: Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov, zo štatistických príručiek, ďalej z prác k jednotlivým obciam, napr. B.Varsík: Osídlenie Myjavy a Myjavskej pahorkatiny do začiatku 17. storočia. Literatúry, ktorú som použila, bolo mnoho. Študovala som tiež archívny materiál z jednotlivých obcí v Štátnom okresnom archíve v Skalici a písomnosti zo Štátneho okresného archívu okresu Bratislava-vidiek, kroniky obcí a navštívila som niektoré obce. Už dávnejšie ma zaujal svojimi dejinami Mokrý Háj, o ktorom sa nachádza zaujímavý materiál v písomnostiach Skalice. Pri získavaní materiálu a prepisovaní mi pomáhali aj ostatné pracovníčky archívu.

Viedli ste niekoľko rokov Historický krúžok v Skalici. Aké máte na túto prácu spomienky?

Historický krúžok fungoval pri Západoslovenskej pobočke Slovenskej historickej spoločnosti. Zakladali ho r. 1966 v Senici PhDr. Darina Lehotská,CSc., predsedníčka Západoslovenskej pobočky SHS a Stanislav Fordinál, vedúci odboru kultúry ONV v Senici. Čoskoro sme sa začali schádzať v Skalici. Pracovala som vo výbore, predsedníčkou som sa stala asi začiatkom sedemdesiatych rokov.

Na prácu v krúžku mám veľmi dobré spomienky. Spolu s archívom, múzeom, Maticou a inými inštitúciami sme pripravovali kultúrne podujatia k rôznym výročiam. Poriadali sme prednášky, výstavy, semináre. Vďačne spomínam na už nebohých spolupracovníkov, PhDr. Jána Buchtu, prof. Floriána Damboráka, prof. ThDr. Jozefa Šátka, JUDr. Františka Buchtu a ďalších, s ktorými sme viedli krúžok, alebo ktorí nám v práci pomáhali. Niekedy sme nachádzali podporu aj na vyšších miestach, inokedy boli aj nepríjemnosti, keď sme spomínali vtedy nevyhovujúce osoby alebo nevyhovoval prednášateľ.

Ktoré archívne písomnosti vás v skalickom archíve najviac zaujali?

Najviac ma zaujímali písomnosti zo Skalice od najstaršej doby. Je to bohatý a zaujímavý materiál a bolo by mu treba venovať patričnú pozornosť. Okrem tohto fondu je však v skalickom archíve aj mnoho iných cenných písomností, napr. cechové, písomnosti mestečiek a obcí /staré, ale aj novšie/, pozostalosti, zbierka máp a iné.

Aký vzťah ste si vytvorili ku Skaličanom ?

Napriek tomu, že mám vrelý vzťah k Bratislave, v Skalici som našla mnoho dobrých a priateľských ľudí a dobre sa tu cítim.

Ako ste sa ocitli v Skalici?

V r. 1951 som musela odísť zo školy kvôli náboženstvu. V Bratislave som nedostala miesto a po márnom hľadaní som sa obrátila na známych, ktorí pracovali v archívoch. Dr. Lehotská ma poslala za krajským archivárom a ten mi poradil archív v Skalici. Tak som sa dostala do Mestského archívu v Skalici.

Čo by ste odporučili mladým historikom?

Historikom a archivárom odporúčam štúdium archívnych prameňov. Záhorie má bohatú históriu, pracovalo tu mnoho významných osobností a tie treba objavovať a oboznamovať s nimi verejnosť.

Rozhovor pripravil *Miroslav Minďáš*

DIELO
ktoré vyrástlo z drobných snáh

Veľavážený pán doktor!
Dozvedel som sa od p. Štef. Janšáka technika, že hodláte v Skalici založiť účastinársku spoločnosť na skupovanie slovenských výšiviek. Vidiac, jaký vznešený cieľ sledujete s Vašou prácou aj mi bi sme sa chceli pričiniť s našima skromnýma silama, prosíme Vás, kebi ste mi poslali príslušné písmá a visvetlení, ak bi nebolo viac placu aspon já s bratom po jednej akcii čo bi sme upísali.
Dna 3. januára 1910

Značím sa vo Velkej Prietrži, p. Senica.
Z najvätšou úctou Vám oddaný Martin Kovár.

Adresátom listu vyjadrujúceho úprimný záujem o podnikanie vo sfére ľudovoumeleckej výroby bol MUDr. Pavol Blaho. Veď kto iný mohol po 15 rokoch od prvej výzvy v Národných novinách na založenie slovenského kupeckého účastinárskeho spolku na skupovanie ľudovoumeleckých výrobkov a mnohých diskusiách v tlači aj na pôde Živeny dosiahnuť pre takéto podujatie

podporu v najširších vrstvách obyvateľstva ako práve on - znalec života, neúnavný organizátor a praktický politik?

Katarína Talajková

Detailne poznajúc život obyvateľov vidieka, zberateľské úsilie národne orientovanej inteligencie i jej snahy o vytvorenie národného štýlu v intenciách súdobej secesie, emancipačné úsilie slovenských žien o zapojenie sa do spoločenského života a podobné aktivity v okolitých krajinách, hlavne na susednej Morave, prikročil v roku 1909 k praktickej realizácii tejto skvelej myšlienky a zvolal do Skalice prípravné valné zhromaždenie. V úvodnom príhovore možno trochu romanticky, ale presvedčivo a pravdivo, vidiac, že úspech záleží od vynaloženého úsilia, prihovorila sa prítomným Ľudmila Markovičová - Boorová z Krajného:

"z malého zrniečka vyrastie vysoká býľ, z malého jadierka veliký strom. Viete, že z tenkých vlákien upradie sa hrubá nitka, z nitiek utká sa i vozná plachta i nasledovne, že z malých vecí povstanú veliké diela."

A tak sa mohlo stať, že do zakladajúceho valného zhromaždenia, zvolaného na 30. marec 1910 do Katolíckeho kruhu, získal prípravný výbor 261 členov s 312 podielmi a základný kapitál 6290 korún.

Hneď v prvom bode stanov bol skoncipovaný cieľ novovzniknutého spolku: *"Skupovanie a speňaženie článkov domáceho ľudového priemyslu doma i cudzozemsku zhotovených a síce umeleckých výrobkov z dreva, slamy, palachu, hliny, kovu, ale zvlášte ľudových výšiviek, čipiek, starých a nových predmetov ľudového kroja. Otvoriť nové zdroje zárobku pre chudobné vidiecke ženy, zamestnávať cez zimu dorastajúcu mládež, dvíhať čistý zisk často vykorisťovaných ľudových umelcov a šíriť medzi nimi zámožnosť. Ďalej prekaziť vynášanie starých a nových ľudových priemyselných článkov, a tým dvíhať rozkvet domáceho ľudového priemyslu. Snažiť sa vytvoriť pekný vkus a štýl s použitím starých vzorov a foriem k potrebám domáceho života a moderných požiadaviek."*

Je prekvapujúce, že v roku 1910 mohol MUDr. Pavol Blaho takto široko ekonomicky, sociálne, výchovne, esteticky a národne skoncipovať program Družstva pre speňaženie domáceho ľudového priemyslu, ako sa oficiálne nazývalo. Na čom ho vlastne postavil? V prvom rade využil organizačné skúsenosti zo spolkovej a družstevnej činnosti, svoje i generácie pred ním, ktoré už na Záhorí prinášali prvé plody, zberateľské skúsenosti sestier Anny a Emílie Jurko-

vičových a Ľudmily Markovičovej a ich kontakty s ľudovými výrobcami, praktické návrhárske schopnosti a skúsenosti sestier Kristíny a Šarloty Clementisových /v Skalici mali módny salón/ i všeobecnú potrebu skalických dám angažovať sa v prirodzene ženskom odbore v spoločenskom živote a národnom pohybe. Prie-

Interiér domu Jurkovičových sestier

story pre sklad a predajňu v Skalici poskytli sestry Jurkovičové vo svojom dome, letnú sezónnu predajňu zriadili v Slovenskej búde v Luhačoviciach.

Hneď od začiatku rozvinuli širokú zberateľskú aktivitu nielen na západnom, ale aj na strednom Slovensku a južnej Morave. Je prirodzené, že podchytili nadané ľudové vyšívačky aj v tých oblastiach Záhoria, kde bola ešte výšivkárska tradícia živá a výšivka si z hľadiska motivického a technického zachovávala svoje špecifické znaky. Súpis všetkých vyšívačiek, ktoré pracovali pre skalické výšivkárske družstvo /do zániku družstva v roku 1952 ich bolo vo všetkých spomínaných oblastiach okolo 300/, sa nám nezachoval. Na základe korešpondencie, archívnych prameňov i terénnym výskumom sa nám podarilo doložiť mená dvadsiatichpiatich.

V jablonickej oblasti s charakteristickou výšivkou zlatou a striebornou niťou cez kartón pracovala ako faktorka Katarína Škodová z Hradišťa pod Vrátnom, ako vyšívačky sú známe Anna Jánošíková, Margita Mihálová a Karolína Valášková z Jablonice, Mária Lukáčková z Osuského.

Senickú oblasť charakterizovala biela výšivka preťahovaná na tyle a štefanovské vzory z kútnych plachiet, ktoré pre družstvo vyšívali Anna Mičová, Kristína Vlčková a Mária Krokovičová z Častkova.

Holíčsku výšivkársku oblasť reprezentovala výšivka šikmým stehom zlatou a striebornou niťou, ktorú pre družstvo vzorovali a vyšívali Anna Kucharičová a Zuzana Kociánová z Mokrého Hája.

V družstevných vzorníkoch, spracovaných neskoršou návrhárkou Elou Bohatovou - Mikulkovou, ktoré sú v súčasnosti v majetku Záhorského múzea v Skalici, nachádzame aj mená na celom Slovensku známych ľudových umelkýň, ako bola Katarína Brúderová z Vajnor a Katarína Talajková z Veselého pri Piešťanoch.

Zhodnotiac 42 ročné úsilie družstva vzhľadom k jeho cieľu daného Stanovami možno konštatovať, že skalické výšivkárske družstvo ho úspešne prenieslo do praxe a po roku 1945, keď sa začalo formovať ústredie ľudovoumeleckej výroby, mohlo svojimi skúsenosťami a dobre organizovanou sieťou ľudových tvorcov poslúžiť celoslovenským záujmom.

Mária Zajíčková

BÁSNIK OPERETY

Pavol Braxatoris, narodený 4. februára 1909 v Senici, nemohol mať aj cez svoje právnické štúdiá a povolanie - maturoval v Skalici, právo študoval v rokoch 1928-33 na Karlovej univerzite v Prahe - ďaleko k umeniu. Jeho otec Martin Miloš Braxatoris, evanjelický farár v Senici, bol totiž spisovateľ, redaktor a najmä významný prekladateľ a starý otec Andrej Sládkovič, vlastným menom Andrej Braxatoris, tiež evanjelický kňaz, nebol nikto iný ako jeden z najväčších slovenských básnikov, autor lyricko-epických skladieb Marína a Detvan.

Pavol Braxatoris bol pre najširšiu verejnosť predovšetkým obľúbeným autorom textov tanečných piesní, z ktorých mnohé dnes znejú v rôznych úpravách a interpretáciách ako nezabudnuteľné piesňové šlágre. Jeho nezastupiteľná úloha v slovenskej hudobnej kultúre zostane navždy v tvorbe libriet k operetám Gejzu Dusíka. Najpopulárnejšou operetou s jeho libretom sa stala Modrá ruža z roku 1940 a najvydarenejšie libreto podľa kritiky bolo k operete Hrnčiarsky bál z roku 1956. Pripomenieme i ďalšie názvy diel, ku ktorým P.Braxatoris napísal operetné libretá: Keď rozkvitne máj (1938), Tajomný prsteň(1944), Zlatá rybka (1953), Karneval na Rio Grande (1963), To by bola láska (1971) a Potulný spevák. Spolu so skladateľom Gejzom Dusíkom, rodákom zo Zavara pri Trnave a operetným spevákom a režisérom medzinárodného významu, skalickým rodákom Františkom Krištofom Veselým, patril Pavol Braxatoris k zakladateľom modernej slovenskej operety. František K.Veselý operety Keď rozkvitne máj a Zlatá rybka

aj premiérovo naštudoval.

Neodpustím si, aby som nezdôraznil istý fakt, a to bez akýchkoľvek lokálpatriotských chúťok (tým nechcem povedať, že ich nemám), že práve tri osobnosti zo západného kúta Slovenska (presnejšie dvaja Záhoráci a jeden od Trnavy) pozdvihli na dôstojnú úroveň žáner ľahšej múzy.

Je to práve 15 rokov, čo libretista Pavol Braxatoris dopísal posledné verše plné lásky a skrytého rytmu hudby, jeho piesne však znejú ďalej.

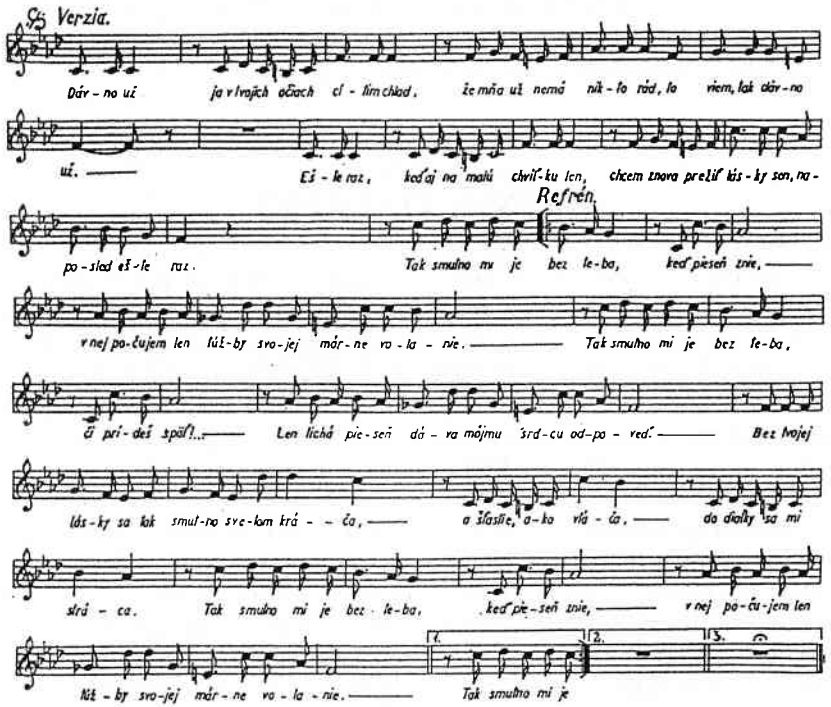

Dávno už ja v tvojich očiach cítim chlad,
že mňa už nemá nikto rád, to viem, tak dávno už.
Ešte raz, keď aj na malú chvíľku len,
chcem znova prežiť lásky sen, naposled ešte raz.
Tak smutno mi je bez teba, keď pieseň znie,
v nej počujem len túžby svojej márne volanie.

Tak smutno mi je bez teba, či prídeš späť?
Len tichá pieseň dáva môjmu srdcu odpoveď.
Bez tvojej lásky sa tak smutno svetom kráča,
a šťastie ako vtáča do diaľky sa mi stráca.
Tak smutno mi je bez teba, keď pieseň znie,
v nej počujem len túžby svojej márne volanie.

Peter Michalovič

Patrocínium svätého Juraja

24. apríla nachádzame v kalendári meno Juraj a na tento deň pripadá i sviatok svätého Juraja.

Stredoveká kachlica s motívom sv. Juraja z hradu Branč

O vzniku uctievania svätého Juraja nám Riegrov slovník náučný v štvrtom dieli na strane 397, v stĺpci č.1, v druhom odstavci podáva nasledovné poučenie:

1/ Svätý Juraj podľa legendy pochádza z Kapadócie a bol rímskym vojakom. Počas prenasledovania kresťanov za rímskeho cisára Diokleciána /284-305/ podstúpil pre svoju vieru mučenícku smrť. Za svätého bol prehlásený ku koncu 5. storočia v období pontifikátu pápeža Gelasia I. /492-496/. Historické doklady o jeho živote a skutkoch chýbajú, o to viac je o ňom povestí. Najčastejšie býva vyobrazený v podobe rytiera v brnení, ktorý sedí na koni a kopiou prebodáva draka. Niektorí autori týchto legiend spodobenie vyvodzujú z pohanských bájí o Perseovi, iní ho vykladajú alegoricky a svätý Juraj má predstavovať bojovníka cirkvi proti nepriateľom. Gibbon ho stotožňuje s patriarchom alexandrijským Jurajom Kapadockým.

2/ Úcta k svätému Jurajovi vznikla a vysokého stupňa dosiahla vo východnej cirkvi. Postupne sa rozšírila tiež ku Slovanom, najmä pravoslávnym, kde pravdepodobne báje o ňom splynuli s niektorou staropohanskou bájou, pretože doposiaľ sa na deň jeho pamiatky - 24. apríla viažu rozličné povery. Národná poézia predstavuje tohto svätca ako víťaza nad zimou a osloboditeľa jari, ba dokonca ako jej zosobniteľa. V tom zmysle sa vraví, že na svätého Juraja zem sa otvára, odtiaľ pochádza i srbské príslovie *"Nema ljeta bez Djureva Dana."* V Rusku sa ctí svätý Juraj ako patrón ríše a skvie sa i v strednom štíte cárskeho ruského erbu. Úcta k svätému Jurajovi sa rozšírila i na západe, najmä prostredníctvom križiackych výprav /1096-1100 dobytie Jeruzalema/ a bol považovaný za vzor rytierskeho bojovníka.

Práca Jána Hudáka Patrocíniá na Slovensku nám približuje svätého Juraja ako ochrancu rytierstva a spolu s patrocíniom svätého Michala ho kladie na prvé miesto. Na Slovensku i v Čechách mu je zasvätených veľké množstvo kostolov a kaplniek. Celkovo možno o kulte svätého Juraja predpokladať, že do našich krajov bol prinesený už za doby trvania Veľkej Moravy vierozvestcami Cyrilom a Metodom, šíriteľmi byzantského obradu. Nasvedčuje tomu i skutočnosť, že keď sa české kmene natrvalo odtrhli spod vlády panovníka veľkomoravskej ríše, behom krátkej doby vybudovali na pražskom hrade pomerne veľký chrám svätého Juraja - Jiří s kláštorom, ktorý vznikol rozhodne pod pretrvávajúcim vplyvom cyrilometodskej tradície. A zrejme nezodpovedanou zostane otázka, ktoré zo stavieb zistených archeológmi boli svätému Jurajovi zasvätené a koľko takých zostane navždy neobjavených.

Jozef Stupavský

nové, nové leto, ...

Nové, nové leto, des tak dúho biuo?
U Rúženky, u studénky, šaty, boty šiuo.
Svatý Jura stává, pole odmykává,
aby tráva rostua, tráva zelená.
Hojdanú za bránu, tam sa dzífčence hrajú,
zelené, červené fjertúšky majú.
Buďte tu babičky veseué,
už vám to létečko neseme.
Daj, babičko, daj vajíčko jedno lebo duje,
šak ti to máličko ubudne.

/Nosenie leta v Borskom Mikuláši. Zapísal Š. Kassay/

Z dobovej tlače

Búr. Sv. Júr. Na prešporskom Záhorí, neďaleko hraníc nitrianskej stolice, leží ľudnatá obec Búr. Sv. Júr s 3.723 obyvateľmi čiste slovenskými, medzi ktorými počíta sa 981 majiteľov pozemností. Celý chotár je 6.761 ■ júter, tedy hodne výše 1/2 ■ míle veľký; z celej plochy tejto pripadá na role 3.597, na lúky 703, na pastviská 971, na hory 574, na vinice 124, a na púdu neplodnú 792 ■ júter; priemerná ale hodnota ročitej úrody poľnej udáva sa na 22.273 zl. - Búr. Sv. Júr patrí nepochybne medzi najpamätnejšie obce jak na Slovensku, tak i celej krajiny uhorskej, a síce pre veľmi rozsiahly obchod s plátnom, ktorý vedú podnikaví obyvatelia sv. jurski po všetkých krajinách europejských, ba i po iných čiastkach sveta, menovite v Amerike. Každý rok putuje výše 300 Sv. Jurčanov, mládencov i ženáčov, po svete, aby spomenutý obchod prevádzali. Daktorí zostanú v cudzine za viac rokov, tí ale, ktorí v bližších krajinách kupčia, aspon na vysoké sviatky dojdú domov, aby navštívili svoje rodiny. I toho času mešká viac Sv. Jurčanov na ostrove Havanna v Amerike, v Novo-Yorku a po iných mestách; rozumie sa, že títo kupci naši sú v tam panujúcich rečiach (španielskej, anglickej) sbehlí. Keď tedy zvolenskí čipkári, turčianski šefraníci, oravskí plátenníci a trenčianski sklenári zvlášte východné, ruské a turecké krajiny navštevujú: Sv. jurskí plátenníci chodia vo svojom obchode po západných krajinách sveta.

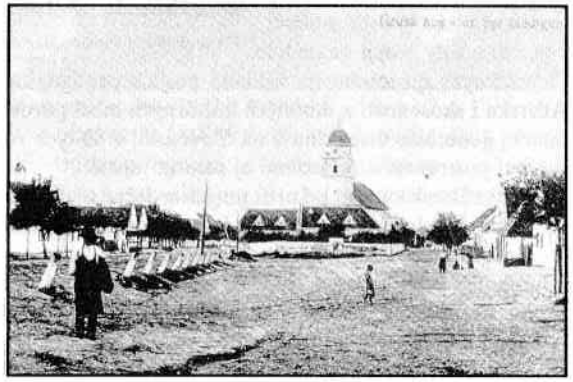

Borský Svätý Jur na začiatku 20. storočia

/Obzor 1869, roč.7., č.27., s.210/ Vybrala Mária Zajíčková

Z dobovej tlače

Správy

V deň 80. narodenín Pavla Bunčáka

V deň svojich osemdesiatych narodenín 14. marca 1995 privítali milovníci poézie, senickí literáti a predstavitelia mesta v Dome kultúry v Senici majstra pera Pavla Bunčáka, rodá-

ka z blízkej Skalice, v sprievode predstaviteľov slovenskej literárnej obce; predsedu Spolku slovenských spisovateľov Vladimíra Petríka, literárneho historika Miloša Tomčíka, literárneho teoretika Štefana Druga a básnika Ivana Mojíka, rodáka z Holíča.

Po úvodných veršoch a referátoch pozvaných hostí, v ktorých zhodnotili nadrealistické východiská básnickej tvorby Pavla Bunčáka, sa oslávenec v družnej besede s účastníkmi stretnutia vyznal zo svojho osobného vzťahu k Záhoriu a Myjavsku a svojho zakorenenia v histórii a myslení obyvateľov dvoch zemepisne síce blízkych, ale mentálne odlišných krajov.

Zo stretnutia s Pavlom Bunčákom v Senici

Mladým cez svoje pocity priblížil osudy svojej generácie. Sugestívnym spôsobom na základe svojich pedagogických skúseností zo Strassburgu a Alžírska i skúseností z mnohých kultúrnych misií porovnal život a hodnotovú orientáciu mladej generácie v cudzine a na Slovensku v 60-tych rokoch. Jeho rozprávanie dopĺňali svojimi postrehmi a reflexiami aj ostatní hostia.

Majster Bunčák prijal od prítomných srdečné blahoželania a v sprievode hostí ho potom prijal na Mestskom úrade primátor mesta Pavol Grimm, ktorý poukázal na bohaté literárne tradície mesta Senice a okolia.

Jubilujúci básnik Pavol Bunčák sa potom zapísal do pamätnej knihy mesta Senice a ocenil starostlivosť vedenia mesta a kultúrnych inštitúcií pôsobiacich na jeho pôde o literárne a umelecké tradície vôbec.

Stretnutie pokračovalo slávnostným obedom na počesť jubilanta a neformálnymi priateľskými rozhovormi v popoludňajších hodinách.

Mária Zajíčková

Výstava fajansy a výšiviek

Pokračujúc v úsilí svojho zakladateľa Dr. Pavla Blahu sa vo svojom dlhodobom programe venuje Záhorské múzeum v Skalici dokumentácii a prezentácii keramickej tvorby v regióne.

Je viac než symbolické, že v roku 90. výročia založenia múzea a 85. výročia založenia Družstva pre speňaženie domáceho ľudového priemyslu /výšivkárskeho družstva/ v Skalici pripravilo Záhorské múzeum Skalica v spolupráci s Mestským úradom Holíč výstavu z tvorby keramikárskej dielne Holíčska fajansa v Holíči, ktorá v oblasti technologickej, tvarovej, dekoratívnej a úžitkovej vychádza z produkcie kedysi slávnej c.k. manufaktúry na tzv. fajansový riad založenej Františkom Lotrinským v rokoch 1736-1743 na habsburskom panstve v Holíči.

Z vernisáže výstavy. Foto Ján Pardubský

Prvú obrazovú časť výstavy, ktorá predstavuje mesto Holíč, budovy bývalej c.k. manufaktúry a súčasnú výrobu fajansy, dopĺňajú pôvodné výrobky manufaktúry a súčasné pomôcky používané pri jej výrobe, čím sa naznačuje technologický postup jej výroby.

V druhej časti je prezentovaná produkcia keramikárskej dielne Holíčska fajansa Pollák Slovakia. Inštalácia je doplnená výšivkami zdobenými technikou vystrihovania z tvorby Marty Kvasničkovej a Emílie Potúčkovej, čím sa naznačuje možnosť spojenia fajansy s bytovým textilom v súčasnom interiéri.

K výstave bol vydaný sprievodný katalóg, v ktorom PhDr. Mária Zajíčková zhodnotila doterajší vývoj a desaťročné úsilie holíčskej keramikárskej dielne od jej vzniku v roku 1984.

Slávnostná vernisáž výstavy 31. marca 1995, v hudobnom programe ktorej vystúpili učitelia ZUŠ Holíč, za účasti 70 návštevníkov vytvorila pôsobivý rámec na stretnutie zástupcov poriadajúcich organizácií, pracovníkov dielne, sponzorov a hostí z Bratislavy a Schwechatu, kde bude výstava v tomto roku reinštalovaná.

-mz-

Dejiny, umenie a kultúra v regionálnej tlači

Dňa 16.marca 1995 sa v Spoločenskom dome Záhorského centra kultúry v Malackách, ktoré si v tomto roku pripomína 100. výročie narodenia zakladateľa múzea v Malackách Michala Tillnera a zároveň 20. výročie jeho otvorenia, konali dve akcie. Na seminári Dejiny a súčasnosť knižnej tvorby na Záhorí vystúpila s referátom Najstaršia knižná kultúra na Záhorí PhDr. E.Frímová,CSc. zo SAV Bratislava a Mgr. Ľ. Strohmerová z OK Trenčín predniesla referát Regionálna bibliografia. Druhou akciou, bolo slávnostné otvorenie výstavy Dejiny, umenie a kultúra v regionálnej tlači, na realizácii ktorej sa podieľali Okresná knižnica Senica, Záhorská galéria Senica a firma PUBLIC Malacky. Výstava potrvá do 12. apríla 1995.

-dra-

Obrazy Ľudovíta Vaníčka

V týchto dňoch sa vo vstupných priestoroch Záhorskej galérie stretávame s maliarskym dielom senického rodáka Ľudovíta Vaníčka. /Narodil sa v roku 1894 a zomrel v roku 1960 v Bratislave/.

Z vernisáže výstavy. Foto Jozef Vaníček

Ľudovít Vaníček patril medzi umelcov činných v prvej polovici nášho storočia, ktorí len málo podliehali vplyvom súdobých moderných úsilí. Vo svojom výtvarnom programe uplatňoval tradíciu vernej realistickej maľby a okrajovo ju dopĺňal o svojské pretavenie impresionistických tendencií. Jeho tvorba sa od počiatkov rozvíjala hlavne v troch žánrových rovinách. Špecializoval sa na motívy krajín, kvetinové zátišia, interiéry kostolov a len okrajovo i portrétnej tvorbe. Ťažisko však spočíva v krajinomaľbe.Malrádprírodu a architektonické pamiatky, čo sa prirodzene odráža v dielach výtvarne prebásňujúcich velebnú monumentálnosť, zvlnenú scenériu kopcov alebo prosté komorné pohľady do výsekov prírody /Parník s vlečkami na Dunaji, 1953, olej; Senický potok I. 1944, olej; Lomnický štít v Tatrách. 1948, olej./ V súlade so svojou láskou ku krajine objavil maliar i čaro zátišia, a to kvetinového. Uprednostňoval bohaté kompozície orgovánov, chryzantém a fialiek /Fialky, prvá polovica 50. rokov, olej/.

V súbore zachovaných diel autora je ďalej séria plátien zobrazujúcich interiéry kostolov - poväčšine barokových a tiež niekoľko portrétov členov rodiny.

Aj v zúženom výbere diel Ľudovíta Vaníčka na výstave v senickej galérii môžeme plne vnímať ich zmysel a ušľachtilé poslanie. Pomocou autorovej interpretácie sa ocitáme vo svete, ktorý v nás vyvoláva pocit pokoja, kľudu, čistoty, vyváženosti. Ako bytostne realistický pozorovateľ tlmočí svoj odkaz, svojím a svojským spôsobom v ňom vytvoril sviežu objektivizáciu zobrazeného a harmóniu tohto sveta. *Dana Janáčková*

Správy

Nové publikácie

Kalendáre na rok 1995

Z množstva firemných kalendárov, ktoré sa zjavili začiatkom tohto roka, ma dva zaujali netradičnou obsahovou náplňou. Sú to kalendáre firmy Povodie Dunaja Bratislava a firmy ADUT-ADOX Skalica.

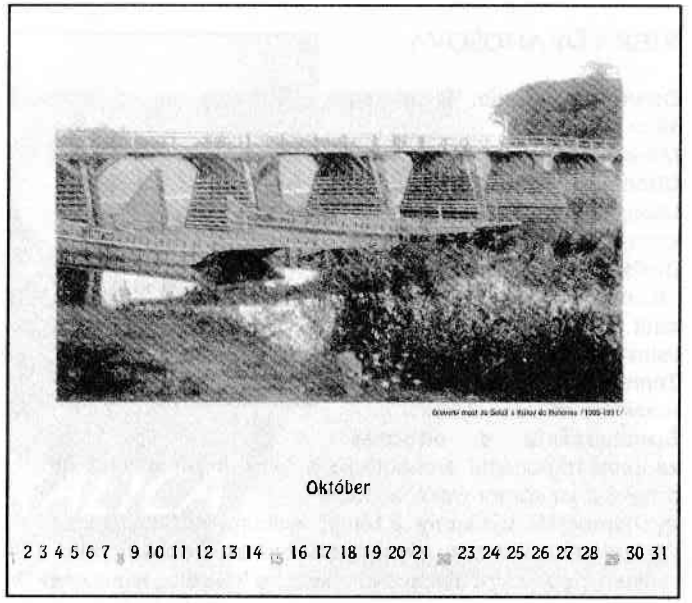

Pre oba je spoločným znakom využitie dobových fotografií a archívnych materiálov. V prvom prípade je hlavným motívom rieka Morava, dobre známa všetkým obyvateľom Záhoria. Súbor 12 dobových fotografií z obdobia 1905 až 1911 zobrazuje dnes už z väčšej časti nedochované objekty mostov, kôrnp, ako i pohľady na primoravské oblasti, ktoré mali možnosť vlastnými očami zachytiť generácie našich rodičov a starých rodičov. Súbor pochádza zo súkromného archívu a dávno minulé, históriou dýchajúce zábery sú značne nostalgické najmä pri porovnávaní s dnešným stavom. Množstvo zaniknutých objektov dokumentuje i zánik značnej časti života a kontaktov, ktoré ich prostredníctvom pulzovali z jedného brehu na druhý.

Kalendár firmy ADUT-ADOX je zameraný na starú Skalicu. Vznikol v spolupráci so ŠOKA Skalica. Staré rytiny a fotografie dokladajú Skaličanom premeny mesta počas jeho historického vývoja. Oba kalendáre sú doplnené výkladom vzťahujúcim sa k zobrazenej náplni. Celkovo ich možno hodnotiť ako zaujímavý a vítaný spôsob obohatenia tradičných funkcií kalendára o významný informatívny a emotívny aspekt, dôležitý pre vlastivedné poznávanie nášho regiónu.

-dra-

1994 - JUBILEJNÝ ROK OBCE RYBKY

Do redakcie sme dostali ďalšiu z regionálnych tlačí, o ktorej vám chceme podať základnú informáciu. Pri 600. výročí prvej písomnej zmienky a 5.výročí vysviacky nového rím.-kat. kostola vydala obec Rybky publikáciu s horeuvedeným názvom. Brožúra formátu A5 s rozsahom 24 strán je dielom zástupcov miestnych spoločenských organizácií a poskytuje na základe publikovaných informácií orientačný pohľad na vývoj obce od najstarších čias, s prirodzeným dôrazom na súčasnosť.

-dra-

Nové publikácie

PREDSTAVUJEME SA VÁM

VIERA DRAHOŠOVÁ

Dátum narodenia: 9. marca 1959
Miesto narodenia: Bratislava
Ukončené štúdium: ZŠ v Lábe, Gymnázium v Malackách, Filozofická fakulta UK v Bratislave - odbor archeológia /ukončené v roku 1983/, doktorát filozofie na FFUK Bratislava v roku 1987
Zamestnanie: archeológ Záhorského múzea v Skalici
Špecializácia a odborný záujem: regionálna archeológia s bližším zameraním na obdobie neolitu, dobu rímsku a veľkomoravské obdobie
Významnejšie výskumy a témy: výskum neolitického sídliska v Radošovciach - Vieske, polykultúrneho sídliska s ťažiskom z doby rímskej v Skalici na Trávnikoch, výskum krýpt vo františkánskom kostole v Skalici, kaplnky sv. Margity v Kopčanoch, témy Kultúra s lineárnou keramikou na Záhorí, Veľkomoravská Skalica , Rotunda svätého Juraja v Skalici a iné
Stav: vydatá, dve deti - Mirka 9 rokov, Jakub 7 rokov
Záujmy: práca a kontakt s ľuďmi, literatúra, príroda, hudba
Čo Vás teší a trápi: teší ma všetko pekné a dobré v človeku, v medziľudských vzťahoch, v prírode, umení, trápi intolerancia
Profesionálny cieľ: zverejňovať archeologické bohatstvo regiónu Záhoria a pomáhať ľuďom, najmä mládeži, vytvoriť si vzťah k minulosti

Oprava:

V čísle 1/95 sme na strane 8 chybne uviedli autora príspevku Fašiangy v Kopčanoch. Článok na základe rukopisu nie Jána, ale Imricha Damborského pripravila Mária Zajíčková.

Ohlasy:

Záhorie odoberám od jeho vzniku a mám veľkú radosť, že vychádza. Je obsahovo i esteticky na vysokej úrovni. Dokonca badám, že je z roka na rok kvalitnejšie, lebo sústredilo okolo seba odborníkov i laikov-nadšencov. Želám Vám veľa síl a vytrvalosti na ceste k prekonávaniu mnohých prekážok, najmä finančných.

PhDr. Vladimír Grigar

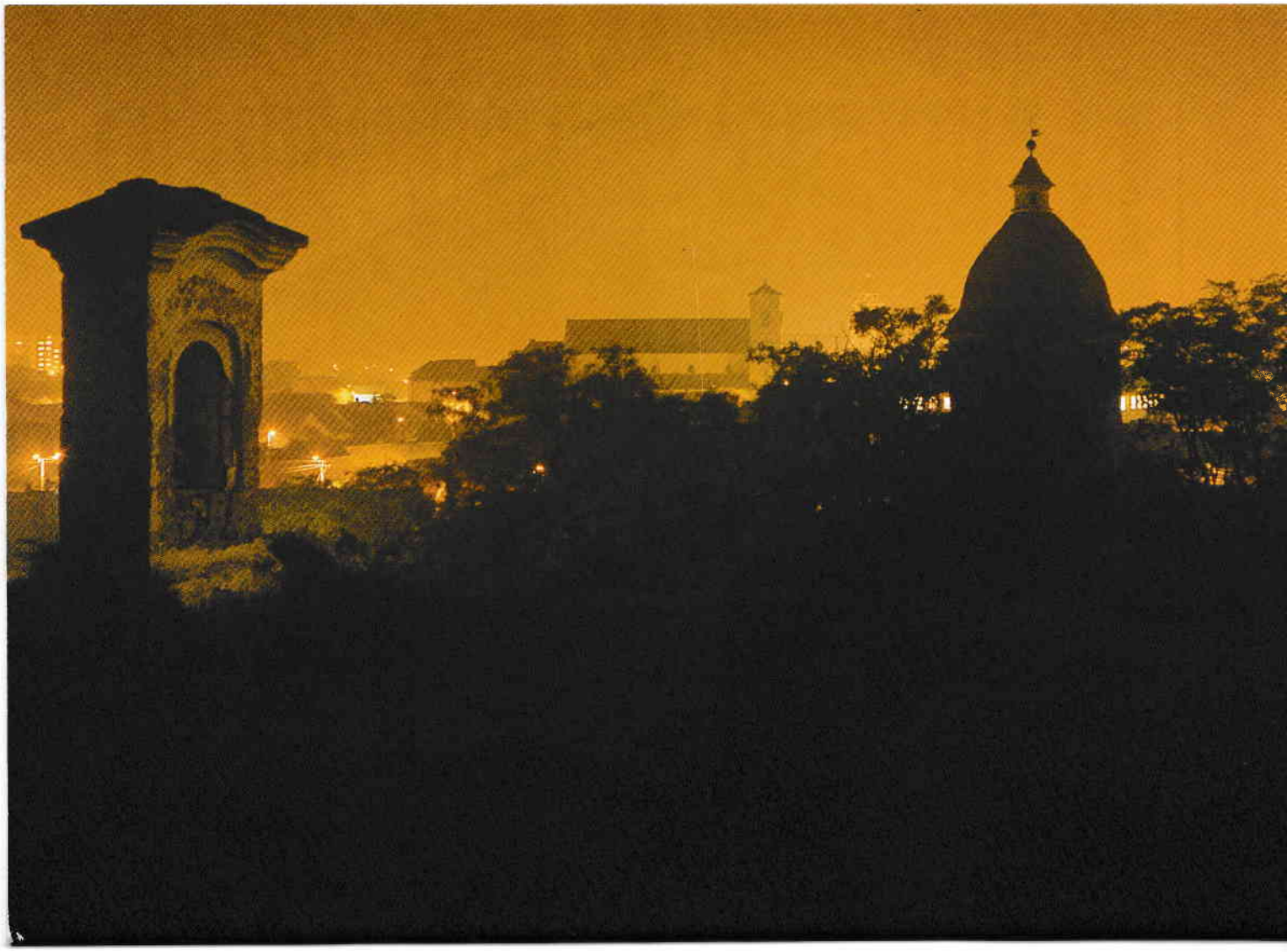

Záhorie 2

ROČNÍK IV. / 1995 cena 5 Sk